

Az írást önmagáért szeretem

Interjú Demeter Szilárdal

„A jó irodalomnak nincs szüksége billogra, címkére, mankóra, elolvasod, bólintasz, továbbmész, és cipeled magaddal-magadban.” Demeter Szilárdal a *Hármasoltár* című trilógiájáról – amely tavaly jelent meg az Előretolt Helyőrség Íróakadémia gondozásában –, az eddigi alkotói életútjáról és terveiről beszélgettünk.

– A *Hármasoltár* három egy-egy tagolódik, a Kéket kékért, a Lüdércnyomás és a Tempetőfi naplója című, korábbi prózai műveidet gyűjti egybe. Volt benned olyan szándék, hogy az említett köteteket más perspektívából tárd az olvasó elé, esetleg hogy nagyregényként is értelmezhetővé tegyed?

– A *Hármasoltár* története enél jóval földhözragadtabb. Közlekedtem a 40. születésnapom, ami önmagában is elég rémisztő, kisebb elmúlás, és azon gondolkodtam, milyen ajándékot tudok adni a szeretteimnek, hogy „megtartsanak jó emlékezetükben”. Ekkor jutott eszembe, hogy szamizdatként kiadjam az összes szépirodalmi művem, csak hogy nagyon bémán nézett ki sok rövidpróza után két kisregény. Ezért először megírtam a *Kéket kékért* című kisregényt a novellavilág alapján, majd kronologikus sorrendben hozzásaptam a másik kettőt, na így, mondom magamnak, van eleje, közepe – és talán vége is, nem tudom.

– *Azt írod a kötet fülszavában: „Életem első évtizedének élményanyagából táplálkozik a könyv. Nem leltár, és nem is számvetés. Csupán félmozdulat hátra, mint amikor a vállad fölött lesed a szemed sarkából, hogy van-e emberi*

mozgás mögötted. Ha van, akkor mehetsz tovább előre. Nem vagy egyedül.” Egy korábbi interjúban azt olvastam, nem szeretsz fikciót írni, a valóságalapú próza érdekkel. Ellenben szívesen olvasod Asimov műveit, amiből arra következtetek, hogy a sci-fi mégiscsak közel áll hozzád. A nagy kolbászháború munkacímét viselő, készülő regényed egy székel sci-fi lesz?

– Mint minden „fantáziátlan” szerző, csak én bírok művemnek hőse lenni. Saját történeteimet mesélem el újra és újra, a magánmitológiámat bocsátom áruba, vagyis engedem, hadd szóljon. Hadd menjen. És magamból mára elegendem lett. Annyira nem vagyok izgalmas a magam számára, nagyjából tudom, hogy mire mit reagálok, hogyan élek meg és át dolgokat, nem olyan nagy élvezet Demeter Szilárdnak lenni. Ráadásul így, az emberélet útjának felén túl egyre kevésbé fontos. Ezért pihenésként tervezem az első székel cyberpunkot. Ábel „feltámad” egy tetőtől talpig kitétovált öreg bérnyilkos testében, Budapesten a Szent Margit Kórházban, egy nem is olyan távoli jövőben, talán 2220-ban. Hazaindul, van egy vezetője, Attila, akinek nincs apja, se anyja, ugyi, de Székelyföld Autonóm Európába nem akarják beengedni, mert ők Csabát várják. Végül csak

bebocsátják, kormányzó is válik belőle, és seregei élén felkerekedik felszabadítani a Kárpát-medencét a székeliek élén. Van benne minden, mesterséges intelligencia – a dAI-món –, hadurak, gépi világ, szex, gyilkosság, ami kell. Jelenleg ott tart a tervezet, hogy a végén véletlenül Ábel az egész világot felszabadítja, de még csak a negyedik fejezetig jutottam, szóval ebből bármi lehet, meglátom, merre írja tovább magát a könyv. Már ha lesz rá időm, mert szépirodalmat írni nagyon nincs most érkezésem. Ahhoz kellene legalább egy óra hajnalban, egy kád forró vízben, és sok nyugis munkaóra utána, amíg megírom azt, amit a kádban fejben előírtam.

– *Gyerekkorodban rengeteget olvastál. Mi volt az első olyan olvasmányélményed, ami meghatározta, hogy sok időt tölts könyvek társaságában, foglalkoztatott-e a gondolat, hogy író legyél?*

– Sokat olvastam, mert tanítónő édesanyám olvastatott. Egy diktatúrában nem is igen van más épeszű stratégia arra, hogy a gyerekeidet bevédd. Olvastam, mert aránylag hamar megtanultam gyorsan olvasni, és jó volt a történetekben elmerülni. Olvastam, olvastunk, mert nem volt tévé, és nem volt internet. Verekedtünk, fociztunk, pityókát kapáltunk, és olvastam, olvastam,

olvastam, később zenéltem, mind-
ezt a világ legtermészetesebb dol-
gának tartva. Ma visszagondolva,
ez hihetetlen tartalmat adott a gyer-
mekkoromnak. Szóval nem tudom,
mi volt az első olvasmányélmé-
nyem, kis túlzással azt mondhat-
nám, hogy az újszülötti karszalag,
mert most úgy tűnik, mintha egész
életemben olvastam volna. Írónak
soha nem készültem, ezért nem is
vagyok író. Még akkor sem akar-
tam írni, amikor diákújságíróként
együtt kocsmáztam az előretoltos
első generációval, OJD-vel, Lövé-
teivel. Aztán a poénból beküldött
első novellámmal megnyertem a
Tiszatáj novellapályázatát, és egy
csapásra író lettem. Vagyis úgy
tekintettek rám. Szégyenemben
még írtam pár novellát, ne mond-
ják, hogy izé, és ha nagyon gyom-
roztak, akkor írtam még továbbia-
kat, hogy szálljanak már le rólam
a szerkesztők. De ez a része érde-
kelt a legkevésbé, mármint az iro-
dalmi életben való részvétel. Az
írást önmagáért szeretem. Iszonya-
tos mélységei vannak a magyar
nyelvnek, én pedig megszállott író
vagyok, vagyis ha elindul egy
mondat bennem, akkor gyakorlati-
lag önkívületi állapotban megírok
valamit, amit nem én írok, hanem
a nyelv, a történet, egyik szereplő,
mittudomén, annyi biztos, hogy
nem Demeter Szilárd. És ezért
utána kínos a nevemet látni a szö-
vegek fölött, olyan, mintha loptam
volna a cuccot.

– *Ha az impressziókban keres-
sük az irodalom iránti vonzódás
gyökereit, akkor talán az a miliő
volna az, amelyben a gyerekkorod
telt el Szentegyházán, később pe-
dig kamaszéveid a székeljudvar-
helyi tanítóképzőben?*

– Rövid, de széles életem volt
eleddig. Hála a sorsnak, minden

miliőbe pont akkor érkeztem, ami-
kor a legizgalmasabb volt. De, azt
hiszem, minden életkörülmény kí-
nálhat megfelelő impressziókat,
csak nem gondolkodni kell, ha-
nem nézni. Ha leveszed az ilyen-
olyan szemüveget, és csak nézel,
akkor előbb-utóbb felfedezed azt
a gazdagságot, ami még a legszür-
kébb életet élő embernek is jus-
sául adatott. Minden ember egy
csoda, mondhatni, minden ember
egy istenbizonyíték.

– *Rilke költészete miatt nem
kezdted el verseket írni, úgy gon-
doltad, utána nem érdemes verset
írni, nem tud az ember hozzá ké-
pest újat mondani. Ha az Archai-
kus Apolló-torzót újraolvassuk,
hogy csak egy közismert verset
ragadjunk ki az életműből, való-
ban az az érzésünk, ezt ma is ír-
hatták volna, nehéz felülmúlni. Mit
gondolsz Rilke költészetéről, és er-
ről a versről, mennyire aktuális,
mennyiben tükrözi azt, hogy az
irodalom elsősorban az olvasóért
van, a jó vers pedig mindenki szá-
mára „érthető”, többféle jelen-
tésmezővel rendelkezik? A kortárs
költészet ehhez viszonyítva milyen,
kiket tudnál ma Rilke mellett em-
legetni?*

– Ez nálam kicsit másképpen
működik, nem szeretem értel-
mezni a verseket. Igazat adok
Heideggernek abban, hogy „költő-
ien lakozik az ember”, a művészi
megismerés más – talán lényeg-
gibb, de ez nem annyira érdekes –,
mint a fogalmi (filozófiai-tudomá-
nyos). Mondok egy példát. Sok-
szor nekifutottam egyetemista ko-
romban Heidegger *Lét és idő* című
művének. Nyilván visszapattan-
tam róla az elején, azt a nyelvi át-
verést, amit Heidegger produkál,
nehéz első próbálkozásra fölfejte-
ni. Aztán persze, elég gondolat-

mankót szerez az ember a stúdiu-
mai során, megérti, hogy mit akar
mondani a pasas azon a lehetetlen
nyelven, és akkor rájön, hogy sok-
kal eredetibben és szebben benne
van József Attilának ebben a négy
sorában: „A semmi ágán ül szi-
vem, / kis teste hangtalan vacog, /
köréje gyűlnek szeliden / s nézik,
nézik a csillagok.” Pontosabban
az első két sorban benne van min-
den, amit Heidegger mondani akar
sok száz oldalban, a második két
sor pedig József Attila feloldása.
Ez ilyen rövidzárlatos metafizika,
a „Legyen világosság!” teremtés-
aktus megismétlése. És erre elő-
ször Rilke versei döbbsentettek rá.
A jó vers olyan, mint a gömbvil-
lám. Matatós ménkü, beléd csap,
marokra fogja azt a kicsiny kis
lelkedet, szívedet, és nem ereszt.
Kortárs versben ekkorát nem tu-
dok, mármint ha élő költőt kellene
említenem. Legutóbb Muszka Sán-
dor *Szégyen* című verseskötete vá-
gott gyomorszájon, de az más-
milyen. Lehet, hogy a halott költő
a jó költő, kell a halála ahhoz,
hogy a műve elnyerje a végső sú-
lyát, izen a semmi közepéből, nem
tudom.

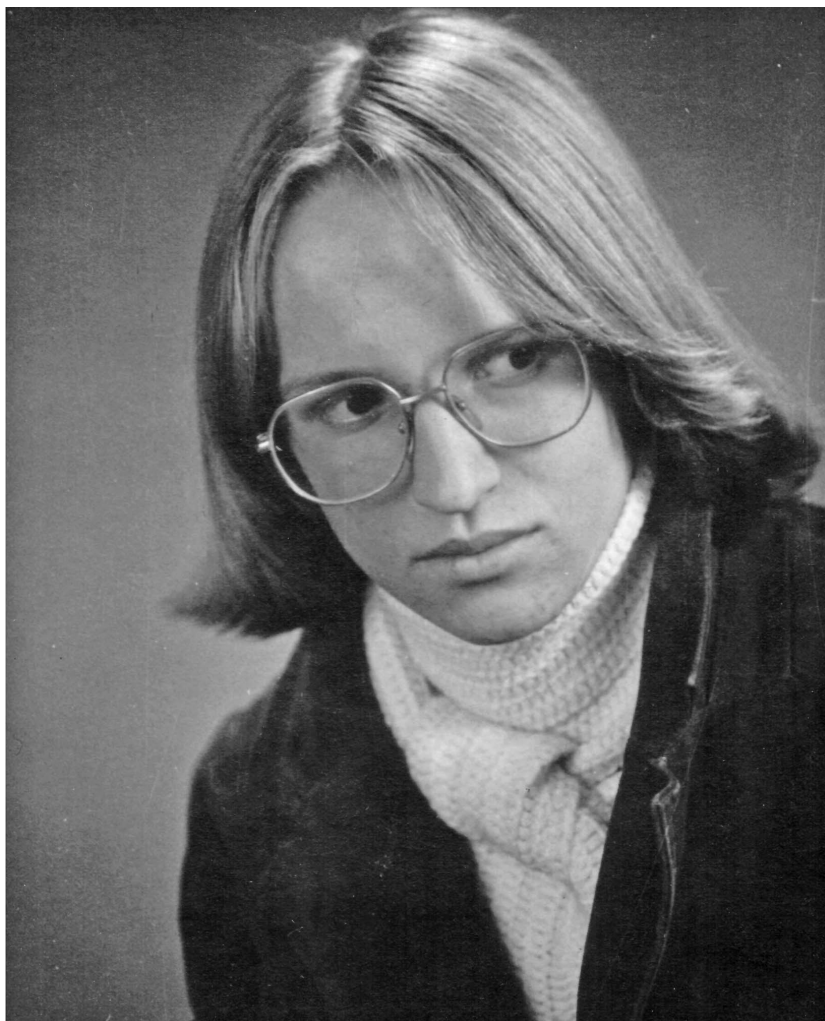
– *Tehát nem írtál verseket fiata-
lon. Vagy, ha igen, nem olyat, amit
publikáltál volna? Az első prózai
írásod tényleg egy novellapályá-
zatra készült?*

– Verset nem írtam. Olyat, amit
publikálni is akartam volna, biz-
tosan nem. Olyan szöveget, ami
nem ért ki a lap széléig, mint min-
den középiskolás, biztosan igen,
de nem nagyon emlékszem rájuk.
Az első prózai írásom tárcának
készült, egyetemistaként Szegeden
voltam akadémiai kutatói ösztön-
díjjal, és hát az apanázs nem volt
valami nagy, a sört pedig elég drá-
gán mérték, szóval pénzt akartam

keresni. Szólt az egyik filozófuskolléga, hogy a Délmagyarország napilapban a tárcáért akár ötezer forintot is fizetnek, hát írtam egy szöveget *Medveadászat* címmel, amit tárcának gondoltam. Nem az volt, ennyire sem értettem hozzá. Szerencsére ez nem derült ki, mert mire beküldtem volna, megszűnt a tárcarovat, és én ott álltam egy szöveggel, ami semmire se volt jó. Kb. egy év múlva Karácsonyi Zsolt – már Kolozsváron – szólt, hogy van a Tiszatájnak egy novellapályázata, ahol az első díj elképzelhetetlenül nagy, nyolcvanezer forint, neki van egy szövege Vikidál mellszörzetéről, beküldi. Eszembe jutott, hogy nekem is van egy ilyen semmire se jó szövegem, hát beküldtem én is. Aztán megfedkeztem róla, sok hónappal később hívott egy kora reggelen Lövétei Lázár Laci vonalas telefonon, hogy gratulál. Én pedig álltam a konyha hideg kövén egy kolozsvári albérletben, és nagyon nem voltam vicces kedvemben, azt sem tudtam, miről beszél. Hát így nehezen lesz író az emberből.

– *Hogyan határozta meg az írói utadat a kolozsvári Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy (szándékosan használom így, ne keverje össze az anyaországi olvasó az Előretolt Helyőrség lapcsaláddal vagy az íróakadémiával), a Bretter Kör szellemisége, az akkori kolozsvári irodalmi-szellemi élet?*

– Utáltam őket rendesen az elején. Én diákújságíróként hetente kivettem a lelkem, güriztem, ezek meg írnak valami nyúlfarknyi szövegcsét, és már költők is, lehet menni csajozni. (Az, hogy filozófusnak tanultam, arrafelé senkit sem érdekelt túlságosan.) Írtam is róluk egy pamfletet recenzió gyanánt, csak arra emlékszem belőle,

Tablókép a családi archívumból, 1995

hogy valami olyasmiről szólt: manapság már a március nyolcadikai vers úgy kezdődik, hogy „nehéz már a téli bakancs, bazmeg”. Ezért meg is akartak verni, kocsmáról kocsmára kerestek. Aztán egyszer hazavittem OJD-t, vagy hazavitt ő engem, fogalmam sincs, melyikünk volt részegebb, úgy ébredtünk egymás mellett az ő friss hitvesi ágyában. Nekem épp derékgig ért a hajam, mint minden rendes rockernek, ő meg nézte, hogy alig nőszült meg, az asszony alig ment haza anyalátogatni, ő máris megcsalja. Nagy megkönnyebbülés volt számára, hogy nem egy nő fekszik az ágyában, nekem pedig az, hogy van szalámi a konyhában, ettünk, megérkezett Vermesser Le-

vente, ittunk is, Karády Katalint és Metallicát hallgattunk, hát így barátkoztam meg velük. De belőlem valamiért nem tudtak írót faragni, egyszerűen nem tudtam komolyan venni az egészet. Akkor írtam, ha kedvem volt, és ez a mai napig így van.

– *A Tempetőfi naplója, az első regényed az egyetemi éveid köré építkezik, félgrotoszki történeteket olvashatunk a diákélet nehézségeiről és örömeiről, kontrasztos, mármár szürreális világ tárul elénk a kétezres évek eleji Kolozsvárról, román–magyar kapcsolatokról, a kelet-közép-európai létről. Érdekes, hogy nem a Kéket kékért élményanyaga fogalmazódott meg benned hamarabb, hiszen az kötő-*

dik a gyerekkorhoz, a rendszerváltás éveire, és a Hármastárban is az az első fejezet. Van valamilyen különleges oka annak, hogy a műveid a jelenből a múlt felé haladjak?

– Semmilyen oka nincs. Így alakult.

– Milyen volt a könyv akkori utóélete, eljutott-e a román közönséghez, mit árulsz el a munkafolyamatról? A Lüdércnyomásról például azt mondtad, egy tengerparti nyaralás során született egész rövid idő alatt. A Tempetőfi naplója hogyan?

– A Tempetőfi naplója kórházban született. Gyomorfekélyvel kezelték, szerencsére szülővárosomban, Szentegyházán, s ott egészen fura elképzelései voltak a növényeknek: reggel ötkor költöttek, hogy éhgyomorral menjek velük kávéz-

ni és cigizni, imádtam. De a nap többi részét ki kellett tölteni valahogy, olvastam, lámpaoltás után pedig írtam. Az egyik barátomtól kölcsönkaptam egy DOS-alapú laptopot, egy paraszthajszállal járt az írógép előtt, hát abba pötyögtem be a diákújságba írt szösszeneteim alapján. Ezt csapta össze OJD az addig megjelent novelláimmal, mi-fenékkel, és így született meg az első kötetem. Erre Fodor Sándor javaslata alapján kaptam egy debüt-díjat a Román Írószövetség kolozsvári fiókjától, maga Gheorghe Funar magyargyűlölő polgármester adta át a pénzjutalmat, el is ittuk még aznap az utolsó baniig, mert na, Funar adta, ezért megtartani nem lehetett, hát menjen jótékony célokra. Nagyjából ennyi az utóélete, elszietett könyv volt, mint megannyi más első kötet.

Nagyváradon egyetemi oktatóként, egyesületi elnökként 2005-ben

– A naplószerűség nagyon izgalmas kérdés számomra. A te írói munkamódszeredhez hozzátartozik a napi napló? Thomas Manntól Márai Sándorig rengetegen vezettek naplót, vannak írók, akik az álmaikat vetik gyorsan papírra, majd feldolgozzák regényben, novellában. A naplóírás mennyiben segíthet az irodalmi szövegen, abban, hogy ne legyen túlságosan öncélú a mű, és elősegíti-e a visszaemlékezés folyamatát?

– Fogalmam sincs. Nem írok naplót. Jegyzeteim vannak eléggé rendszertelenül, de már azokban is hazudok, pontosabban nem azt írom meg, ami történt, hanem azt, ami jól hangzik. Szöveget írok, és nem naplót.

– Az első könyved eredetileg négy fejezetből állt, ám nem minden került bele a mostani trilógiába, kisesszék, kritikák, élménybeszámolók nem szerepelnek benne például. Mi alapján szerkesztetted újra, s volt-e, amit teljesen átírtál a Tempetőfi naplójában?

– Mint mondtam, elszietett kötet volt, csak a kisregényt tartottam meg belőle a Hármastárban. És, persze, elég rendesen átírtam, mert a húgom belemászott szerkesztőként, ő pedig nem kegyelmez.

– Újra visszakanyarodom a lírához. Igényes versolvasó vagy, legutóbb Muszka Sándor kötetét dicsérted meg, s fentebb is kiemelted, nem nagyon szoktál verseskönyvekről véleményt mondani, bemutatni azokat meg pláne nem, ellentétben Muszka könyvével, amelyet Tusványoson be is mutattál. A trilógiát olvasva meg kell állapítanom, hogy igen költői alkat vagy, a Tempetőfi tele van poétikus leírásokkal, amely egy lírában utazó olvasónak külön élmény.

„Mire felébredtem, az a nő eltűnt, a Kedvesem megbocsátotta az őszi futásomat, egészszé álltam össze, cigánykerekeztek az androgünök” – ehhez hasonló mondatokra lelni a könyvben. A Kéket kékért pedig olyan, mint egy ballada. Szándékos a poétikus jelleg, milyen szerepe van a líraibb hangulatú leírásoknak?

– Szerintem ennek inkább a ritmushoz van köze, nem annyira a vershez. Minden szövegnek van egy belső ritmusa, azt követem.

– *Én-, Irodalom-, Zene-, Képző-, Film, és Színház-, Divat és Ének-művészetek képezik a hét szabadművészetet – olvasom a Tempetőfi naplójában. Ezek közül számomra az Én-művészet a legbizarrabb. A főhős a vonatút közben próbálja elmesélni költőbarátjának, Primalettnek az esztétikai nézeteit, de az bizony belealszik a mesébe. Mintha a filozófus éned is elővilanna egy kis fanyar iróniával bélelve ebben a részben. Mik ezek a művészetek, s hogyan értsük az Én-művészetet?*

– Ez szintén egy pamflet, épp esztétika kurzusról mentem be a Perspektíva című diáklap szerkesztőségi ülésére, szóltak, hogy van egy luk a lapban, kéne írni valamit, hát megírtam *A hét szabadművészetek* című paródiát. A mai napig nem tudom felfogni, hogy komoly emberek, vasnyelvezetben, röhögés nélkül képesek beszélni műalkotásokról, és arról, hogy hogyan kell helyesen beszélni a műalkotásokról. „Ne gondolkodj, hanem nézz”, utaltam fentebb már Wittgensteinre, ez ilyen egyszerű számomra.

– *Kik azok a székely indiánok, ilyen távlatból, hogyan látod őket?*

– Véreim. A legfurább és legszerethetőbb magyarok, Megadja

Tökés László sajtófőnökeként 2010-ben

Gábor barátom szerint talán még a zalaiak rokoníthatóak hozzájuk. Imádom őket. Székelynek tényleg születni kell, és én büszke vagyok arra, hogy annak születtem. Nem érdem, de azért jó székelynek lenni.

– *A helynevek is izgalmasak számomra, a Szobrok Városában játszódik a cselekmény, nem nehéz kitalálni, hogy ez Kolozsvár, viszont vannak felismerhető, valóban létező kocsmák, így a Crocó vagy az Ankorá. Szeged és Budapest is nevén szerepel a Világvége előtt című fejezetben, ahol a magyar alföldi utazást írod le naplószerűen, órákra bontva. Miért lett Kolozsvárból Szobrok Városa, tekinthetjük szimbólumnak, vagy túlságosan belemagyarázom azt, ami nincs is ott?*

– Mert akkoriban éltem Kolozsváron, amikor nagyban ment a szimbolikus térfoglalás, Funar a padokat, de még a szemeteskukákat is piros-sárga-kékre festette. Dúlt a szoborháború, szegény Mátyást úgy kellett védeni.

– *A Lüdércnyomásban szintén izgalmasak a helynevek, és azt hiszem, hogy a meseregény műfaja miatt lesz Tündérország Erdély,*

a Patinás Középfokú Angyalu, Palipalota nevetek is ez indokolja. No, de miért meseregény, miért ez a műfaj vonzott?

– Na, most képzeld el, tizen-négy évesen bekerültem egy olyan iskolába – tanítóképzőbe –, ahol volt hatszáz lány és húsz fiú. Ez azért elég mesebeli. És ilyen, kissé meseszerű volt az egész középiskolás életünk; mindannyian legkisebb királyfinak érezhettük magunkat, matematikailag osztálynyi nő jutott fejenként, aki valamivel kitűnt, annak még több is.

– *Azért tegyük azt is hozzá, hogy nem kisgyermekeknek szánt meseregény a Lüdércnyomás; a felnőtté válás történetéről, s ilyenformán tulajdonképpen kamaszoknak szól, és ifjúsági regényként is értelmezhető. Jól látom az intenciót? Az alábbi mondat is ezt sugallja nekem: „Mindenkiből kiverték a származást, ki az elsőszülött jogát, kiverték a fejükből a múltat”.*

– Igen, ifjúsági regény, ha Ottlik *Iskolája* az. Nem párregénynek készült ugyan, de elég hasonló körülmények között nevelkedtünk a kollégiumban, ez volt az árnyoldal. Fiúbentlakás, elsőként teljesen jogfosztottan, gyakorlatilag szolgál-

Dedikálás és könyvcseré Karácsonyi Zsolttal

ként kellett a nagyok parancsaira ugrálni, és ha nem teljesítetted a kérést, akkor fizikai retorziók értek. Vagy megverték csak úgy, mindenféle logika nélkül. Nem volt könnyű megélni, az vigasztalt, hogy két év múlva már mi fogunk parancsolgatni. Ugyanolyanokká váltunk, mint korábbi uraink, sőt, még aljasabbak lettünk, mert mire odanőttünk, a fizikai bántalmazást betiltották. Ezért mi lelki terrorban tartottuk az alsósokat. Elég sokan gyűlölhettek akkoriban engem is a kisebbek közül, mert a fizikai fájdalom hamar elmúlik, de a megaláztatás sokáig fáj. És abban nagymesterek voltunk, hogy megsemmisítsük az egókat, megmutassuk, hol lakik a felsősök úristene.

– Talán nem minden anyaországi olvasó tudja, hogy kik is a lüderkék és hajdúsógorok, s hogy ezt kölcsönvetted, amelyért köszönetet is mondasz Molnár Vilmos íróbarátodnak. Kik ők?

– Ha jól sejtem, Cortázar du-limanóinak és fámáinak székel-

verziói. Persze, teljesen mások, Molnár Vilmos van annyira rártart istenszászár, hogy a teremtményeit a saját képére formálja. Rajongok Vilmos prózájáért, ez afféle tisztelgés akart lenni a Messter előtt.

– Milyen szerepe van a hosszú, bővített mondatoknak a Lüdercnyomásban? A Kéket kékértben egész másképp építkezel, a Tempetőfiben is.

– Ritmus. Így adta magát.

– Rejtő Jenő műveit – főként a névadás tekintetében –, Ottlik Géza Iskola a határon, illetve Karinthy Frigyes Az emberke tragédiája című művét juttatja eszembe a Lüdercnyomás. Egyetértesz ezzel a párhuzammal?

– Mindhárom szerző előtt leborulok. Kedvenceim ők is.

– A Kékek kékért – ami a kedvencem a három mű közül – pedig Bodor Ádám, Garcia Márquez, Lengyel József prózáját idézi fel. Szándékosak ezek az utalások?

– Másik három istenem. Elég sűrűn lakják ilyen általam kineve-

zett istenek a magán-Olümposzomat. És ez jó, megnyugvással tölt el, hogy van mit olvasnom.

– A legkomplexebb könyved, úgy csempészed be a lírát és az ógörög filozófiát a cselekménydús, pörgős, fergeteges humorú és néha ijesztően groteszk történetekbe, hogy megáll a kés a levegőben. Ezt a könyvet viszont már nem egy tengerparti nyaralás ideje alatt írtad, s úgy tudom, hogy eredetileg egy besúgó emlékiratait akartad papírra vetni, aztán az ötletet elvetted. Miért is?

– Nem találtam meg a nyelvi világát. Szándékom szerint az 1989-es romániai események kronológikus története során a diktatúra besúgónyelvezete – elég sok jelentést elolvastam, az ment – változott volna valami olyan új nyelvvé, amivel leírja a székel-földi besúgó az alakuló új világot, de egyszerűen nem találtam rá erre a nyelvre, minduntalan visszakanyarodott a bevett besúgói fordulatokhoz. Talán ez a természete a besúgásnak, hogy bevett formulákból és panelekből építkezik, képtelen a megújulásra. Vagy ez inkább csak önmentegetés, azért láttunk már jó néhány bőrvédést, mindenesetre íróként képtelen voltam olyan besúgót mozgatni, aki képes erre.

– A könyv címe az Egérfelügyelő egyik novellájának címe, miért? Mi határozza meg, mi lesz a kötet címe, és az első mondat hogyan született meg benned?

– Pont a címadó novella maradt ki majdnem teljes egészében a kisregényből. Mondhatnám tehát, hogy ez egyfajta tisztelgés, nekrológ, de nem lenne igaz. Egyszerűen egyszerűen jó címnek tűnt. Az első mondatra, legalábbis a Kéket kékért című kisregény első

Család, 2018

mondatára húsz évet vártam, aztán egyszer csak elindult a kádban. Sokáig forgatom magamban az ötleteket, formálódik az ösköd, fejben írok, oszt' egyszerre születik egy olyan mondat, amiről tudom, hogy na, ez az első mondat, amire vártam. Ha megszületik, akkor már csak le kell írnom, és következik a gátszakadás, magától megy tovább az egész.

– *Az Egérfelügyelő tekinthető előképnek, ebből nőtte ki magát a mű?*

– Igen, tekinthető. Mint amikor összeraksz egy térképet kis fecnikből, pedig fogalmad sincs arról, hogy a papírdarabokból térkép kerekedik ki.

– *A '89-es forradalom idején, Székelyföldön játszódik, egy valóságtól elrugaszkodott világban, s noha említésre kerül benne a forradalom, úgy érzem, egy meseszerrű, izgalmas gyerekkorról szövi inkább novellisztikus kisregényét. Székelyföld olyan, mint egy ballada, a székelyek gondolkodása pedig preszokratikus, amire az*

egyetemi tanulmányaid során már rájöttél. Miért?

– Mert ilyennek érzem a székelyek gondolkodását. Zsigeri, még a logika előtti időkből származik.

– *Hogyan találtad meg a szereplőket, például Egyszemjankót, a főhőst? Egyszemjankó apja, a doki, belebolondul gyermeke anyjának halálába, s elviszi kisfiát a hegyre, ógörög szövegeket mond neki, a gyermek megjegyzi, később visszamondja különböző helyzetekre alkalmazva. Fél szemű Dzsó, Pufarin, Csürkeláb, Orrbelefütty, Gitárkirály és Kagur már a nevéikkel elmondanak egy-egy történetet. A szereplő van meg előbb, s az írja a történetet, vagy a cselekmény magja, s ahhoz gondold hozzá tudatosan a karaktereket?*

– Nem nagyon kellett keresnem a szereplőket. A kezdőmondat után bejelentkeztek, még be sem mutatkoztak, csak úgy ott voltak. Ez egy ilyen világ, ők lakják, velük történülnek a dolgok. És hiába akartam volna, hogy másképpen történüljenek, erős akarátú nép-

ség, nem nagyon engedik, hogy a teremtő beleszóljon a dolgaikba.

– *Izgalmas, ahogy a bibliai idézetet beleszöved, s az is, ahogy a székelyföldi legendák, mítoszok épülnek bele a történetekbe. Ezeknek milyen szerepük van, mennyire tudatos a használatuk? Lólábú asszony története például mennyire helyi mítosz, vagy a sarki fényé, amelyet láttak a Hargitán?*

– A székelyek sarki fényt soha nem láttak a Hargitán, azt csak Sándor unokatestvéremmel láttunk Jules Verne olvasása után. A lólábú asszony gyermekkorom élő szereplője volt, többen megesküdtek rá, hogy találkoztak vele, még olyanra is emlékszem, hogy egy darabig nem mehettünk az alsó borvízforráshoz (szülővárosom környéke tele van ilyenekkel), mert hogy ott tanyázott. Én nem láttam ugyan, de nem volt okom kételkedni a létezésében. Sokkal reálisabb létezőnek tűnt, mint, mondjuk, a dobozos Colát kiadó gép, mert olyat akkoriban csak Hazug Jóska látott a törököknél, bédobod

Basszusgítárral 2019-ben

a pénzt, ember, s már adja is ki, na hiszen...

– *A Végszótár nem székelgyöldi olvasóknak szóló magyarázat az olyan szavakhoz, mint a bogyan, buletin, popor stb. Ezt nagyon könnyedén írtad, ráadásul szerkesztői, kiadói kérésre. Ez tulajdonképpen nem szótár, hanem mininovellás magyarázat. Miért volt fontos, hogy egy-egy történettel írd le a nem erdélyi olvasóknak a szavak jelentését?*

– Mert Nagy Koppány Zsolt barátom-szerkesztőm is úgy gondolta, hogy a sima tükörfordítás nem adja vissza az adott szó értelmét. Ezért inkább működés közben mutattam meg, kb. mit jelenthet egy-egy – leginkább román nyelvből kölcsönvett és székelyesített – szó.

– *Van-e székelgy irodalom? S mit gondolsz a női, határon túli, jobb- és baloldali fiókokról?*

– Jó irodalom van, középszerű irodalom van, rossz irodalom van. Ha valamire azt mondják, hogy ilyen vagy olyan irodalom, azzal csak azt akarják elfedni, hogy az az irodalom rossz. A jó irodalomnak nincs szüksége billogra, címkére, mankóra, elolvasod, bölintasz,

továbbmész, és cipeled magaddal-magadban.

– *A Petőfi Irodalmi Múzeum megbízott főigazgatójaként mennyire tartod szem előtt az olvasóközponúságot, hogy elsősorban az olvasó a fontos, az irodalom mindenkié? Lesznek-e olyan programok, elképzelések, amelyek erre éleződnének ki?*

– Igen. Ezt már számtalan helyen elmondtam, a jelenlegi irodalmi életből nekem leginkább az olvasó hiányzik. A képlet legfontosabb eleme. Ezért az íróközponút irodalomfelfogás helyett én inkább az olvasóközponút irodalompolitikát, vagy kicsodát képviselném. Politika? Végül is az.

– *Mit hiányolsz a PIM eddigi tevékenységéből, min változtatnál?*

– Ó, sok mindenben, miközben egy rakás mindent nem változtatnék meg, legfeljebb csak jobbat tennék. De ez már szétfeszítené az interjú kereteit, nem lenne elég az egész lapszám ahhoz, hogy végigmondjam. Mire megjelenik ez az interjú, addigra vélhetően már szét is szedik a pályázatomat, szóval ezzel most nem rabolnám az olvasók idejét.

– *Az új feladatköröd mellett marad-e időd a másik szenvedélyedre, a zenére?*

– Amikor beszélgetünk, akkor még csak szűk egy hónapon vagyok túl, és még mindig nem az érdemi munkát végzem, hanem csak a tűzoltást, kármentést és konszolidációt. Elég ramaty helyzetet örökölttem, nagy adóssággal, minden egyéssel, szóval ahhoz, hogy mínusz nullára hozzam fel az intézményt, gyakorlatilag napi negyvennyolc órában rá kell feszülnöm a munkára. Hajnalban kelek, dolgozom, általában fél kilenckor már bent vagyok az irodában, és délután ötig alig tudok kilógni egy-egy cigarettaszünetre. Feszés a munkatempó, és ha megnyerem a főigazgatói pályázatot, ez még csak rosszabb lesz, mert akkor meg is kell valósítanom mindazt, amit eddig elméleti lehetőségként skicceltem fel a döntéshozók számára. Fogalmam sincs, mikor lesz időm írni. És ez frusztrál, mert a regény beindult, kedvem lenne hozzá, ott mocorog valahol az agyam mélyén az egész. Zenélni pedig kell. Túl azon, hogy a világ egyik legjobb dolga, vagyis a legjobb öncélú tevékenység, a mentális egészségem miatt is szükségesnek tűnik. Olyan, mint valami gyógyszer, vagy napelem, már egy próba is újratölt, hát még egy koncert. A legfontosabb számomra viszont a család, próbálom úgy hajlítani az időt, hogy a kisfiammal és a feleségemmel lehessenek. A regényt megírom, amikor megírom – vagy nem írom meg, és akkor mi van, semmi –, de a családomtól nem akarok több időt elvenni, mint amennyit föltétlenül muszáj, mert az az idő pótolhatatlan.

Varga Melinda